

Sandra Sinsch

Szabadúszó muzsikuskok

A teljes szabadságtól a patchwork-egzisztenciáig

A zenei élet Németországban szabadúszó művészek nélkül elképzelhetetlen lenne. Ám élet- és munkafeltételeikről keveset tudunk, nem utolsósorban azért, mert az ő világuk különlegesen heterogénen mutatkozik meg.

Aki létfenntartásáért szabadfoglalkozású muzsikusként küzd meg, annak nemcsak finansziális, de szervezési problémákkal is szembe kell néznie. Annak, aki jelenlegi körülményeit javítani kívánná, vagy legalábbis el szeretne indulni az afelé vezető úton – fogalmazzuk meg őszintén – emberhez méltó jövőt képzel el magának, azok számára először is a szabadúszó hivatás egy átfogó helyzetfelmérésére és dokumentációjára volna szükség.

Háttér

A német szimfonikus zenekari szisztéma egyedülálló a világon. Sajnos a takarékosági intézkedések, különösen az elmúlt két évben, zsugorították ennek a területnek az állami támogatását. Mindaddig a főiskolai hallgatók és diplomások számára szinte magától értetődő volt, hogy nyugdíjazásig tartó állást nyernek el egy szimfonikus zenekarnál. Németország újraegyesítése óta a megpályázható állások száma jelentősen csökkent. Egyúttal megnövekedett azoknak a muzsikuskoknak a száma, akik egy adott projekthez kapcsolódva vagy kiegészítő alapon alkalmasszerű vagy hivatásos együttesekben dolgoznak, vagy ún. patchwork-foglalkozást űznek, vagyis zenekari munkájuk mellett pl. tanítanak.

Emellett fontos hangsúlyozni, hogy a legtöbben ezek közül a muzsikuskok közül életformájukat nem tekintik szükségmegoldásnak azért, mert nem sikerült egy zenekarban fix állást kapniuk. Mert nem mindenki olyan típus, aki nyugdíjazásáig egy és ugyanannak a kollektívának kívánná alárendelni magát. Közben létfenntartásukat sokan egy másik, zenén kívüli foglalkozással is kiegészítik. Új tanulmányi szakok a régi zene területén, de növekvő lehetőségek

a jazz, rock és pop területén is új diplomásokat árasztanak ki a piacra, akik számára már eleve csak a szabadúszó tevékenység jöhet szóba.

Melyik szervezet tulajdonképpen az illetékes?

A zenészek munka- és bér-feltételei felett 1952 óta a Német Zenekari Szövetség (DOV) őrökdi. A DOV alapszabálya meghatározza, hogy tagjai csak főfoglalkozású muzsikuskok lehetnek. Működésének súlypontja az elmúlt évtizedekben a kollektívák munka- és bér-feltételeinek biztosítása volt. A szimfonikus zenekari muzsikuskok bérszerződése kitűnő példa erre. Tevékenységi területéhez tartozik a fellépés a kifizetést halogató rendezőszervek ellen, díjazási, lakásbérleti joggal kapcsolatos gyakorlati problémák, adó- és szociális biztosítási kérdések megoldása, stb.

Mindazonáltal a szabadúszó muzsikuskok esetében is kollektív előrelépések történtek, ezek közül pl. a zeneművészeti főiskolák tanárainak honoráriumai, rádiókórusoknál és zenekaroknál a kiegészítő díjazása ügyében tett lépések említhetők. Azzal, hogy a DOV a szabadúszók érdekében már mi mindent elért és a jövőben is segítségükre lehet, a legtöbb muzsikusk egyáltalán nincs tisztában. Ugyanis Németországban kétféle oszlik a zenész társadalom, amit nem negatívan kell értelmezni.

A szimfonikus zenekarok jelenléte történelmi fejlődésük alapján olyan meghatározó, hogy a szabadúszók a teljesen más élet- és munkafeltételeikkel itt nem találják fel magukat. „Ha az operazenekarban valaki felláll, mert a karmester a próbát két perccel tovább tartotta, az óriási botrány”, mondja egy muzsikusk. A szabadúszó világban egy bizonyos dac uralkodik, és teljesen hozzá tartozik a jó modorhoz „másképp” viselkedni mint a kollégák a szimfonikus zenekarban.

Ehhez az egyéni hangulathoz még az a szemlélet is társul, hogy a szabadúszók világa igen heterogén módon jelenik meg. Vannak köztük zenekari-, kamarazenekari-, jazz- és stúdiózenészek, zenepedagógusok, régizene és historikus előadásmód specialisták, együttes-vezetők és dirigensek. Nem

mindenki akarja magát ezek közül a területek közül egyhez kötni, és ez az ügyet még komplikáltabbá teszi. Résztartományokat talán a Német Zeneművészek Szövetsége vagy számos más szakmai egyesület lefed, de sok az érdekképviselet közül nem tesz különbséget amatőr és profi között. Nem jött még létre olyan szövetség vagy alosztály, amely a szabadúszó professzionális művészek érdekeit képviselhetné.

Áldás és egyben átok: a művészek jóléti alapja

Sok muzsikusk csatlakozik hozzá már az első szemesztertől kezdve. Ezt az intézményt áldásként lehet értékelni, mert szociális oltalmat jelent a szabadúszó művészeknek és publicistáknak a nyugdíj-, betegség- és ápolási biztosításban. A munkavállalóknak a biztosítási díjnak csak a felét kell kifizetni, a másik részt a művészeti jóléti alap állja. A szükséges összeget ehhez az állam és azok a vállalatok biztosítják, amelyek művészeti és publicisztikai termékeket árulnak.

Ez azt jelenti, hogy a muzsikusk rá van arra kényszerítve, hogy megélhetését kizárólag művészeti vagy pedagógiai tevékenységgel biztosítsa. Aki történetesen írói vénával rendelkezik, az is megtalálja itt a számítását. Egy pillantás a pedagógiai terület napidíj és honorárium adataira azonban világossá teszi, hogy ez a foglalkozás néha nem elég a megélhetéshez. „Azt, aki heti 39 órát muzsikál és egy órát a piacon bio-almát árul, kizárják a jóléti alapból.” – panaszolja egy zenész. Ez a kööttség egy kizárólagos művészeti tevékenységhez groteszk és már egyáltalán nem korszerű. Egyrészt azért, mert embereket meggátol abban, hogy életútjukon más tehetségüket is kibontakoztathassák, másrészt, mert másképp néha nem tudnak megállni.

A munkaerőpiac

A szabad világban csak az tudja megvetni a lábát, aki kitűnő és megbízható teljesítményen túl jó kapcsolatokkal is rendelkezik. Ideális esetben ez már a tanulmányok során adódik. Az ilyen ajánlások rendszerének megvan a bája, de álnoksága is. „Ha elpuskázol egy meghívást, azt valószínűleg örökre elszalasztottad”, mondja egy nő. A próba-

játékokon azonban a legtöbb művész nem óhajt részt venni. „Én jónak találok, hogy az ajánlások révén rendszeres minőségkontroll történik és nem az egyszer letudott próbajáték érvényes mindenkorra” – véle-ményezi egy szabadúszó, kihangsúlyozza azonban, hogy az ő tevékenységi területén a régi zenében az utánpótlásnak egyre nehezebb lesz együttes protokoll-listáján előbbre rukkolni. Az együttesek száma már messze nincs összhangban ennek a szakmának a diplomásaival, akiket igényen felül képeznek. Ehhez jönnek még egyre többen a modern hangszeresek, akik nem specializálódtak, csak egyszerűen tovább akarják képezni magukat.

Szükség volna a munkaerő-piac alapos vizsgálatára. „Mi érzékeltük a gazdasági krízist, sok projekt jutott csődbe és drasztikusan csökkentenünk kellett a számukat. Nagy szimfonikus zenekar helyett, aztán csak egy vonós-együttes léphetett fel”, vonja meg a mérleget egy zenekar szervezője. Ebből a szemszögből a zenészképzéssel foglalkozó intézményekre is felelősség hárul. A főiskoláknak jobban figyelembe kellene venniük a piac igényeit. A főiskoláknak még további hiányokat is orvosolniuk kell. A megkérdezettek közül senki sem érezte magát eléggé felkészültnek a szabad piacon való helytálláshoz. Információ-hiány áll

fenn még olyan kérdésekben is, ami a szociális biztonságra, zenész-specifikus biztosításokra és önmenedzselésre vonatkozik

Harc az idealizmus ellen

Szabadúszó muzsikusokkal folytatott számtalan beszélgetés vezetett ennek és a hasonló cikkeknek a megírásához. Habár mindannyian készek voltak élet- és munkakörülményeikről kimerítő felvilágosítást adni, de nevének közlését egy sem vállalta. „Ha mindezt nyilvánosan mondom el, akkor olyannak tűnök, mint aki belepiszkít a fészkebe, hiszen olyan ideális dolog, mint muzsikálni, és olyan profán dolog mint pénzt keresni, nem illenek össze”, magyarázza egy hölgy. Számtalan történet van a rendezők rossz fizetési moráljáról, a koncertek, főiskolák és zeneiskolák túl alacsony honoráriumáról, a külső projektek elviselhetetlen próba és szálláskörülményeiről. Röviden szólva a szabadúszók közül senki sincs megelégedve azzal a javadalmazással, amit munkájáért kap. Néha a pénzt egyáltalán nem folyósítják, és a muzsikusok ott állnak a konfliktus előtt: aki megkísérli érdekei keresztülvitelét, legközelebb kimeradhat a projektből.

Tanácsstalanság uralkodik abban az esetben is, ha valaki kiegészítőként szeretné jogait érvényesíteni. A legtöbb esetben az a megol-

dás, hogy legközelebb nem játszik ott – ha ezt megengedheti magának. Úgy hírlík, hogy néhány szimfonikus zenekar esetében is előfordul, hogy a kiegészítőként felkért barokk specializáltat nem a törvényben előírt tarifa szerint fizetik ki. Egységes mérték volna kívánatos, Hollandiában és Svájcban létezik már ilyen honorárium-lista.

Normális mindennapok

„Ismerek olyan szabadúszókat, akik a 30-as éveik közepén még egy egyszobás lakásban élnek”, mondja egy muzsikus. A hónap végén még marad 1000 eurójuk. Ebből még egy privát nyugdíjalapba való befizetés, utópia marad. „Egy egész generáció vesz irányt a szegénységre öregkorára”, jósolja meg valaki. A problémák tömegével jelentkeznek. „Fogalmam sincs arról, hogy jutok kölcsönhöz egy új hangszer megvásárlásához”, panaszkodik egy hegedűs. Mások ezt szülői garanciával oldották meg, – nem jó érzéssel persze, ha az illető már 30 éves elmúlt. A lakáspiacon is drasztikus a helyzet. Mégis van jó hír a szabad foglalkozásúak háztájáról. Legtöbbjük nem cserélné el szabadságát egy hivatásos zenekari pozícióra. Általában meg vannak elégedve a projektek színvonalával. „Ha egy probléma felmerül, azt általában karmesternek hívják”, mondja egyikük nevetve. *(Das Orchester 2011/2)*

Marco Frei

Szabadúszó muzsikusok Nagy-Britanniában és az USA-ban

Ha a szabadúszók sikeres érdek- és jogi képviseletéről van szó, gyakran hivatkoznak a USA-ra és Nagy-Britanniára. Az ilyen muzsikusok itt valóban egy erős lobbira támaszkodhatnak. De mit jelent ez konkrétan?

Ha az ember Keith Motson-t kérdezi, hogy mi a különbség a szabadúszó és állományban lévő zenekari muzsikusok között Nagy-Britanniában, a válasz: „mindegyik egyforma”. Ha ugyanazt a kérdést Bill Kerr-nek tesszük fel, más választ kapunk: „A körülmények nagyon jók.” Ez csekély, de finom

különbség. Motson a Brit zenekarok Szövetségének (Association of British Orchestras/ ABO) projektmenedzsere. Kerr ezzel szemben a Zenész Szakszervezet (Musicians' Union/MU) szabadúszó és állományban lévő zenekari muzsikusok szekcióját vezeti – az pedig éppenséggel egy nagy befolyással rendelkező szervezet. „Vannak megállapodásaink hivatalos zenekarok munkaadóival, hogy milyen feltételek mellett szerződhetnek kiegészítő művészeket, és azok hogy működnek együtt az állandó tagokkal. Ahol az lehetséges, ott megpróbáljuk a két érdek-felet azonos kondíciókra hozni”, magyarázza Kerr.

„Ezenkívül a MU sok megállapodást kötött olyan zenekarokkal, amelyek csak szabad-

úszókkal dolgoznak. Ebben gyakran a médiajogok is le vannak fektetve. A BBC öt zenekarában dolgozó szabadúszók honoráriumát három évvel ezelőtt 35 százalékkal megemelték, ezzel szemben viszont minden médiajog a BBC-re szállt.”

„A legtöbb zenekari muzsikus nálunk szabadúszó” magyarázza Motson az ABO részéről. „Csupán néhány zenekarban dolgoznak fix szerződéssel, és még ezek is szabadúszókként vállallnak más együttesekben munkát.” A MU-ban sok más kollega – fizetett zenekari muzsikusok, de rock- és popzenészek között is – a szabadúszók ismét csak egy szekciót alkotnak. A MU-nak jelenleg 1800 tagja van.

„Egy választott bizottság rendszeresen talál-